

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено умови та проблеми впровадження Податкового кодексу в Україні. Визначено переваги впровадження в дію Податкового кодексу. Запропоновано заходи щодо реформування податкової системи з метою забезпечення конкурентоспроможної економіки України

Вступ. Як і в будь-якій країні світу, прийнятий нормативний документ має свою практику впровадження в дію. Під час імплементації проводиться моніторинг та тестування нормативного документу на його придатність для застосування по взаємодії суспільства та влади. В Україні у першому півріччі 2011 року таке "тестування" пройшов Податковий Кодекс [1]. На початку липня Президентом України підписано Закон "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України" № 3609-VI від 7 липня 2011 року, яким внесено близько 350 поправок.

Необхідність внесення змін до ПК, обумовлена змінами економічної політики, що неодмінно мають відбиватися і у державній політиці з оподаткування. Крім того, з моменту впровадження Податкового Кодексу і платники і контролюючі органи мали змогу на практиці визначити недоліки та переваги такого масштабного та всеохоплюючого документу, та ініціювати пропозиції щодо відповідних змін.

Закон № 3609-VI від 7 липня 2011 року це комплексний блок поправок, які стосуються змін в адмініструванні податків в цілому і окремих податків зокрема. Внесені зміни спрямовані на уточнення термінів передбачених Кодексом, на удосконалення норм, що не узгоджувалися між собою, на уточнення та максимальну формалізацію процедур пов'язаних зі сплатою податків, зокрема унеможливили необ'єднану відмову у прийнятті податкових декларацій без письмового повідомлення про це платника податку.

Найбільша кількість поправок до Податкового кодексу надійшла на адресу I розділу "Загальні положення", II розділу "Адміністрування податків і зборів" та розділу III "Податок на прибуток" Податкового кодексу.

Викладення основного матеріалу дослідження. В Україні існують проблеми системного характеру, які необхідно вирішити для успішного практичного впровадження Податкового кодексу та досягнення цілей, що стоять подальшому при реформуванні податкової системи.

По-перше, це невідповідність розвитку економічних відносин тим принципам та методам, що передбачені в Кодексі. Наприклад, рівень розрахунків у готівковій формі в Україні є вищим, ніж у будь-якій іншій європейській країні, як і рівень внутрішніх розрахунків в іноземній валюті.

По-друге, недостатній рівень кваліфікації співробітників податкової служби, що працюють безпосередньо з платниками на стадії подачі, перевірки податкової звітності, контролю правильності сплати податків та оскарження рішень податкових органів. Співробітники зазначених підрозділів, в більшості не мають належної кваліфікації та не вмюють

використовувати весь спектр методів та інструментів, які передбачені нормативною базою у сфері адміністрування. Це призводить до незадовільного обслуговування платників податків, надмірного застосування контрольних заходів та створення зайвого адміністративного навантаження на платників. Адміністратор податків часто застосовує найпростіші, та інколи неправомірні заходи адміністративного контролю та впливу на платників з метою виконання поставлених перед ними задач. При цьому ігноруються права платника, принципи оподаткування та весь той значний нормативний інструментарій, що покликаний забезпечити якісну співпрацю платника з адміністратором податків та передбачений Податковим кодексом України.

По-третє, проблемою є низький загальний рівень податкової культури в країні. За розрахунками податківців в Україні в 2007 р. добровільно сплачується 85 % податків [2]. Для прикладу, у США за цей же рік показник добровільної сплати також дорівнював 85 %. Проте слід враховувати, що рівень тіньової економіки в Україні перевищує відповідні показники у розвинених країнах у декілька разів. Тому, фактичний стан добровільної сплати податків в нашій країні є значно нижчим. За оцінками експертів, він не перевищує 50 %. Слід враховувати також, що на стягнення податків в Україні витрачається значно більше зусиль, ніж у розвинених країнах [3, с. 52].

Вирішення цих проблем може відбутися через реалізацію наступних кроків:

1. Вдосконалення нормативної бази в суміжних сферах державного регулювання. Наприклад, ще в 2000-му році було прийнято Концепцію нормативно-правового регулювання готівкових розрахунків в Україні. Її активна реалізація забезпечила б прозорість грошових потоків та мала б своїм наслідком:

- зниження рівня розрахунків у готівковій формі та рівня внутрішніх розрахунків в іноземній валюті;
- зменшення частки тіньового сектору економіки;
- зниження рівня застосування методів безпосереднього контролю до платників шляхом перевірок;
- зниження адміністративного навантаження на платників та адміністратора;
- зменшення корупційної складової.

2. Удосконалення потребує також і система обороту первинної документації. В міжнародній практиці вимоги до первинних документів є значно більш демократичними та простими. В цьому сенсі цікавим виявляється досвід Німеччини, яка протягом останнього десятиліття суттєво змінила фокус уваги податкових інспекторів до первинної документації та її актуальності (таблиця 1).

Таблиця 1. Роль первинної документації в Німеччині [4]

Показники	Раніше	Сьогодні
Роль податкових інспекторів	Перевірити процес обліку	Перевірити достовірність обліку результатів
Увага податкових інспекторів щодо первинної документації	Фокус на формальних деталях	Фокус на змісті
Типові завдання податкових інспекторів	Візити до компаній та перевірка документів	Перехресні перевірки звітів компаній з ключовими даними промисловості
Типові запитання податкових інспекторів	"Чи наявні всі первинні документи"	"Чи співвідношення між оборотом та прибутком є прийнятним порівняно із подібними компаніями?"

Прості форми звітності та простота документообігу передбачають, що увага податкового інспектора буде зосереджена не на формальних ознаках документу, а на економічній суті операції, яку підтверджує даний первинний документ. Задача інспектора не у тому, щоб

накласти штраф за недотримання формальних ознак економічної операції, а у тому аби перевірити правильність нарахування та сплати податкового зобов'язання.

3. Першочерговою задачею є також підвищення кваліфікації співробітників податкової служби, яке б

передбачало не лише вивчення норм Податкового кодексу, але і володіння методологією обліку, вміння вести роз'яснювальну роботу з платниками, направлену на допомогу платнику, вміння використовувати в роботі електронні бази даних та обмін інформацією з іншими відомствами, вміння застосовувати ризико-орієнтовані моделі контролю, а також загальне підвищення рівня спілкування з платниками та рівня виконання посадових обов'язків працівниками податкової служби буде сприяти не лише покращенню адміністрування та роботі з платниками, але і підвищенню рівня обізнаності самих платників.

4. Неодмінною умовою впровадження Податкового кодексу є забезпечення зручних умов для виконання платниками своїх обов'язків. Більшість платників (особливо фізичних осіб) вважають, що сплата податків та контакт з податковим інспектором є дуже складною процедурою, що вимагає багато часу та знань. Отже необхідно забезпечити як допомогу платнику при виконанні ним свого податкового обов'язку так і зручні умови для його виконання: можливість і, навіть, пріоритетність дистанційної подачі декларацій, спілкування з контролюючим органом дистанційно через електронні засоби зв'язку, забезпечення інформування та доступу платника до змін та вимог, що відбуваються в оподаткуванні, неухильне дотримання прав платника податків.

5. Покращення роботи з роз'яснення серед громадян прав, обов'язків та можливостей, якими наділяє їх податкове законодавство, а також пояснення зв'язку між послугами, що отримує громадянин від держави та податками, що такий платник сплачує. Така робота направлена на виховання податкової культури громадян та суб'єктів господарювання, на вміння та бажання відстоювати свої законні права та інтереси, розуміння значущості сплати податків для суспільного добробуту в країні.

Таким чином, необхідно забезпечити реалізацію державних послуг на такому рівні, коли платник не захоче відмовлятися від таких послуг та буде усвідомлювати значущість свого персонального вкладу в якість їх реалізації.

Саме тому невід'ємною складовою загальних економічних реформ Президентом України визначено і реформи медичного обслуговування, системи освіти, міжбюджетних відносин та інших реформ, які стосуються підвищення стандартів життя.

Світова фінансова криза призвела до дестабілізації фінансових систем багатьох країн світу, включаючи високо розвинуті країни. Стагнація економік цих країн, зміна економічної кон'юнктури, високі ризики інвестування капіталу зумовили необхідність здійснення термінових економічних реформ в податковій, бюджетній, митній сферах України.

В останні роки особливо гостро проявилися основні недоліки податкової системи України, що сформувалася за двадцять років. Це і нерівномірність податкового навантаження, і спотворення конкурентного середовища, широке розповсюдження схем мінімізації та ухилення від сплати податків. Наслідком цього стало зниження фіскальної ефективності основних податків, порушення основних принципів оподаткування, напруження в суспільстві через соціальну невідповідність рівня оподаткування рівню надання державних послуг.

Програма Президента України "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" – економічних реформ на 2010 – 2014 роки визначає на другому місці після "Стабілізації Державного бюджету" проведення Податкової реформи, якою в чітко визначені терміни передбачено комплексне вдосконалення правового регулювання відносин між державою та платниками податків.

Поетапне вирішення проблем означених Президентом України, прийняття окремих рішень Уряду з метою імплементації Податкового кодексу забезпечуватиме зниження частки тіньової економіки країни та відповідного зростання фіскальної стійкості з одночасним дотриманням балансу прав податкових органів і платників податків.

З впевненістю можна стверджувати, що реформи закладені у Податковому кодексі – механізми запобігання ухиленню оподаткування, починають спрацювати, про що свідчить стале зростання надходжень до зведеного бюджету на протязі 7 місяців 2011 року. Зростання надходжень відбувається при дії мораторію на перевірки,

тобто не примусовими важелями, а економіко-правовими. Таким чином, на фоні збільшення податкових надходжень до бюджетів, не відбувається тиск на підприємців, а введення в дію Кодексу не пригнічує їх ділової активності.

Слід зазначити, що період нестабільності світових ринків, для України створює не лише ризики, але і значні можливості, Передбачене Податковим Кодексом зниження ставок окремих податків, та удосконалені умови адміністрування податків забезпечують конкурентноздатність податкової системи України. Помірне податкове навантаження сприятиме зростанню ділової активності суб'єктів господарювання та попиту на вітчизняну продукцію, що в свою чергу призведе до стабілізації державного бюджету.

Проведення успішної імплементації Податкового кодексу та реформування податкової системи в цілому, зміцнять інвестиційний потенціал країни та нададуть істотних конкурентних переваг вітчизняним підприємствам на світових ринках.

Основою інновацій, що передбачені у Кодексі є дотримання балансу прав та обов'язків платників податків та контролюючих органів, а також посилення регулюючої функції оподаткування.

Дотримання визначених Податковим кодексом принципів дозволить суттєво підвищити результативність податкової системи країни та ефективність її в контексті економічних реформ в цілому.

Основними перевагами впровадження в дію Податкового кодексу є:

1. Кодифікація податкового законодавства.
2. Забезпечення відповідності податкової системи вимогам економічної ситуації в країні та світі.
3. Удосконалення норм та процедур в сфері оподаткування.
4. Застосування моделі "Взаємних зобов'язань" в оподаткуванні та переорієнтація з переважно фіскальної функції оподаткування на паритет фіскальної та регулюючої функцій.
5. Стимулювання інноваційного розвитку секторів економіки.
6. Сприяння детінізації економіки країни через механізми, закладені в Податковому Кодексі.
7. Забезпечення реалізації принципу стабільності податкової системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Створення партнерських відносин бізнесу та влади, зручних та зрозумілих умов для практичного застосування Податкового кодексу забезпечать стабільність економічного зростання країни та соціальне підґрунтя для добровільної сплати податків. Система оподаткування за всіма напрямками буде відповідати запитам суспільства та держави лише шляхом досягнення розумного компромісу між платниками податків та державою.

Податкові новації, доступний для розуміння текст (зміст), що чітко визначає правила та норми регулювання податкових відносин, порядку визначення та справляння податкових зобов'язань по кожному виду податку, свідчить про наявність в Україні, нової фіскальної (податкової) конституції.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010, 10 груд. 2010 р. – № 92, т 1. – С. 9, ст. 3248.
2. Діяльність державної податкової служби України за 2007 р. // ДПАУ.- м. Київ.- 2008 р. Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Publication/econom.htm>.
3. Олейнікова Л.Г. Удосконалення фіскальної та економічної результативності податкового адміністрування в Україні/ Науково – теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України "Фінанси України". № 10, 2010 р., С. 50-62.
4. Кнут А., Кайзер І. "Первинна документація в Німеччині" / Німецька консультативна група в Україні. – Берлін / Київ, 2011 р.

ОЛЕЙНІКОВА Л.Г. – кандидат економічних наук, докторант Академії фінансового управління Міністерства фінансів України.

Стаття надійшла до редакції 19.10.11 р.